

Efsane Nedir? Efsane Özellikleri Nelerdir?

www.edebiyatnotu.com

TÜRK HALK EDEBİYATINDA EFSANE

Halk biliminin bir bilim dalı olmasından önce, anonim halk edebiyatı nesir türlerinden birini ifade eden "efsane" teriminin yerine Osmanlı dönemi kültür ortamlarında; "kıssa", "hikâyet" ya da "rivayet" kelimelerinin kullanıldığı belirtmiştir.

Türkiye Türkçesinde kullanılmakta olduğumuz "efsane" terimi dilimize Farsçadan geçmiştir. Farsça sözlükte efsane kelimesinin karşılığı: "Masal, hikâye ve öykü"dür.

TÜRK HALK EDEBİYATINDA EFSANE

Kişi, yer ve olayları konu alan, inandırıcılık özelliğine sahip, çoğu zaman olağanüstülüklerle yer veren, belirli bir üsluba ve şekle bağlı olmayan, kaynaklarını genellikle geçmişin derinliklerinden alan kısa, sade, kulaktan kulağa aktarılan anonim anlatılardır.

Her toplum bazı olayları açıklamak ya da fikir öne sürmek için bazı hikayeler oluşturur.

Bu hikayelerin kim tarafından ne zaman ortaya atıldığı belli olmasa da bu anlatılanlar toplum tarafından benimsenir ve çağlar boyunca anlatılarak gelecek kuşaklara aktarılır ve efsaneler oluşur.

EFSANELERİN ÖZELLİKLERİ:

- Anonim halk edebiyatı ürünüdür.
- Efsaneler sözlü olarak doğmuş ve yüzlerce yıl ağızdan ağıza anlatılarak günümüze kadar ulaşmıştır.
- Efsanelerin kaynağı kutsal olaylar, olağanüstü özellikler taşıyan insanlar ve tarihin derinliklerinde adı geçen yerlerdir.
- Anlatılanların kimin tarafından söylendiği belli olmadığından anonimdir. Özel bir anlatıcısı yoktur.
- Efsanelerin konuları, bir kişiye, bir olaya ya da bir yere dayandırılır.
- Toplumun yaşam biçimini, hayata bakış açısını ve inanışlarını barındırır.

-
- Milli özellikler gösterir.
  - Efsanelerde anlatılanların bir ölçüde de olsa inandırıcılık özelliği vardır.
  - Efsanelerde çoğunlukla olağanüstülük ağır basar.
  - Belli şekilleri yoktur; bir üslup ve biçime bağlı kalmazlar; konuşma diliyle anlatılırlar.
  - Efsanelerin kısa ve yalın anlatımları vardır.
  - Efsaneler genellikle bir inanç üzerine kurulu olduğundan çoğunlukla olağanüstü özellik taşır.
  - Araştırmacılar ilk dönemlerde çıkan ve insanların büyük bir oranda inandığı mitlerin yerini zamanla efsanelerin aldığını söylemektedir.

Efsanelerin Toplumsal İşlevi

- Gelenek görenekleri korur.
- Efsaneler topluma yön verir, onlara iyi olmayı, nelerin yapılıp nelerin yapılmayacağını telkin eder.
- Teşekkür ettikleri yere mana kazandırır. Koruyucu ve tedavi edici rolü vardır.

Konularına Göre Efsaneler

- ✓ Yaratılış ve dünyanın sonu
- ✓ Tarih ve medeniyet tarihi
- ✓ Doğaüstü varlıklar ve güçlerin anlatıldığı efsaneler
- ✓ Dini efsaneler

Efsanelerde Motif

Efsanelerde en yaygın motif "taş kesilme" motifidir. Taş kesilme çeşitli sebeplerden kaynaklanabilir. Beddualar nedeniyle lanetlenen kişiyi yılan sokar veya o kişi taş kesilir. Taş kesilme bazen ceza bazen mükafattır. Eğer çok zor durumda kalırsa dua ederek " Beni taş eyle ya da kuş" denilerek mükafatlandırma olarak kullanıldığı görülmektedir.

EFSANE VE MİT KARŞILAŞTIRMASI:

- Mitolojik anlatmalar, çok eski zamanlarda, tarihin derinliklerinde oluşmuşlardır; efsaneler ise daha yeni zamanlarda meydana gelmiştir.
- Efsaneler, mitolojiden daha gerçekçidirler.
- Mitlerde hayale, fanteziye bağlılık güçlüdür; efsanelerde ise gerçeğe olan bağ kuvvetlidir.
- Mitlerin fetişler, totemler çok görülmesine karşılık, efsanelerde pek fazla görülmezler.
- Mitlerde tanrı ve yarı tanrılar vardır; efsanelerin kahramanları ise tarihi şahıslardır.
- Mitlerde de efsanelerde de fantastik, hayali unsurlar fazladır.
- Efsanede de mitlerde de "olağanüstülük" vardır.

EFSANE VE DESTAN KARŞILAŞTIRMASI:

- Destanların oluşabilmesi için çok uzun bir zaman gerekir; ancak efsaneler için böyle bir durum söz konusu değildir.
- Efsanelerin varyantları başka milletlerde olabilir; ancak destanlar milli oldukları için benzerlikler yoktur.
- Destanların hepsi belli bir tarihi olayı işlerler. Bu durum efsanelerin tamamında görülmez.
- Efsanelerde, sessiz, sakin, itaatkâr derviş tipi; destanlarda, kahraman, savaşçı tipi vardır.
- Efsane ile destanda anlatılan olayların gerçeklik payı vardır; ancak destanlarda anlatılan olayları tarih kitaplarında bulabilmemize karşılık, bunu efsane için her zaman söyleyemeyiz.

EFSANE VE DESTAN KARŞILAŞTIRMASI:

- Her iki türün mekanı yaőadığımız dünyadır; ancak efsanelerdeki olaylar yakın bir zamanda gerçekleşmiştir.
- İkisi de olağanüstü olay ve kahramanlara yer verir.
- Her iki türde de olaylar, günümüz dünyasında, günümüzün coğrafyasında meydana gelir.
- Her iki türün anlatmaları gerçeğe yakın olarak kabul edilir.

- www.edebiyatnotu.com

Efsane ve Masal Karşılaştırması:

- Efsane, çoğunlukla gerçek olarak kabul edildiği halde; masal, hayal ürünü olarak kabul edilir.
- Efsaneler yakın geçmişi temsil ederken, masalarda belirli bir zaman yoktur.
- Efsanelerde olayın geçtiği yer açık şekilde verilirken; masalarda bu açıklık yoktur.
- Efsanelerde derinlik vardır; masallar, yalın ve soyuttur.
- Efsane, olayın nedenini irdeleyip açıklar; masalda, olayın nedeni önemli değildir.
- Efsane inandırıcı bir özellik taşır, masalın inandırıcı bir özellik taşıması gerekmez.
- Efsanelerde kutsallık görülür; masalarda bu özellik görülmez.

Efsane ve Masal Karşılaştırması:

- Efsanelerde kahramanlar özenle seçilir ve toplumca benimsenir; masalarda ise sadece iyi ve kötü güçler vardır.
- Bazı efsaneler yaşandığı varsayılan herhangi bir olay sonucu kalmış kalıntılar üzerine anlatılır, masallar için bu durum söz konusu değildir.
- Bazı efsaneler acıklı bir sonla biter. Bu efsanelerde topluma verilen bir ders söz konusudur; masallar ise daima mutlu bir sonla biter.
- Her iki tür de anonim olup anlatıcıları belli değildir.
- Her iki anlatımda da kahramanlar olağanüstü özellikler gösterir.
- Her iki anlatım da insanın hayal gücünden çıkmıştır.
- Pek çok motif ortaktır.
- Her iki tür de genelde nesir biçimindedir.
- Her iki tür de insanın hayal bile edemeyeceği her konuyu işleyebilir.

ÜNLÜ TÜRK EFSANELERİ:

- Uygur Efsanesi-Göktürk efsanesi
  - Altay Yılan Dağı Efsanesi
- Karacadağ Efsanesi-Pamukkale Efsanesi
  - Karacaoğlan Efsanesi
    - Tufan Efsanesi
    - Yaratılış Efsaneleri
- Leyla ile Mecnun Efsanesi
  - Kerem ile Aslı Efsanesi
    - Kız Kulesi Efsanesi
    - Balıkesir Efsanesi
    - Sarıkız Efsanesi
    - Ay Atam Efsanesi
- Ferhat ile Şirin Efsanesi

- www.edebiyatnotu.com

BİZİ TAKİP ETMEK İÇİN

Instagram

@edebiyatnotucom

Twitter

@edebiyatnotucom

Facebook

@edebiyatnotucom

